

Таким чином, третя ланка системи судів представлена вищими спеціалізованими судами, організаційна структура яких є однаковою (за винятком кількості утворених на підставі ч. 4 ст. 31 Закону України «Про судоустрій і статус суддів» судових палат та їх спеціалізації), але процесуальні повноваження суттєво різняться. Якщо Вищий господарський суд України і Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних і кримінальних справ законодавством визначені тільки як суди касаційної інстанції, то Вищий адміністративний суд України у передбачених КАС України випадках може виступати як суд першої, апеляційної та касаційної інстанцій.

Окремо зупинимося на питанні ланкової організації судової системи у контексті функціонування Верховного Суду України. Конституційне і законодавче визначення Верховного Суду України найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції має наслідком суттєві відмінності між його структурою та структурою вищих спеціалізованих судів. По-перше, Пленум Верховного Суду України діє для вирішення питань, визначених Конституцією України (ст.ст. 110, 111 Основного Закону). По-друге, Пленум Верховного Суду України є єдиним органом серед судів загальної юрисдикції, який вправі звертатися до Конституційного Суду України з приводу вирішення питання конституційності законів, інших правових актів, а також офіційного тлумачення Конституції та законів України. По-третє, передбачена особлива законодавча процедура обрання на посаду та дострокового звільнення з посади Голови Верховного Суду України. По-четверте, надані Верховному Суду України повноваження сприймаються більше як реалізація його конституційно-правового статусу, аніж визначальний процесуальний вплив на систему правосуддя. Тому, Верховний Суд України, не будучи касаційною інстанцією, але залишаючись відповідно до Конституції України найвищим судовим органом у системі судів загальної юрисдикції, наділений особливими повноваженнями, які не властиві іншим судам загальної юрисдикції. Поряд з деякими судовими повноваженнями він здійснює окремі повноваження конституційно-правового характеру.

Таким чином, систему судів загальної юрисдикції складають чотири судові ланки: місцеві суди як перша ланка, апеляційні суди як друга ланка, вищі спеціалізовані суди як третя ланка, Верховний Суд України як четверта ланка. Отже, поняття «судова ланка» пов'язане з компетенцією кожного конкретного судового органу. Суди, які належать до певної ланки судової системи, мають однакову предметну компетенцію, однакові функції і, як правило, розташовані в межах територіальних одиниць, прирівняних одна до одної за адміністративним поділом.

Список використаних джерел

1. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 7 липня 2010 року / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 41. – ст. 529. – стор. 1468. – № 41-42. – № 43. – № 44-45.

Керноз Неля Євгеніївна, старший викладач

Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ПРОБЛЕМНІСТЬ СУДОВОГО ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Конституційною основою захисту прав споживачів є положення ч. 3 статті 42 та статті 50 Основного Закону України якими визначено, що «держава захищає права споживачів..., сприяє діяльності громадських організацій споживачів», «право на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди»; «гарантується право вільного доступу до інформації про стан довкілля, про якість харчових продуктів і предметів побуту, а також право на її поширення» [1].

Сплата судового збору за подання заяв, скарг до суду, а також за видачу судами документів є складовою доступу до правосуддя, який є елементом права особи на судовий захист, гарантованого статтею 55 Конституції України.

«Гарантією реалізації права на судовий захист в аспекті доступу до правосуддя є встановлення законом помірною судового збору для осіб, які звертаються до суду» [2].

Спеціальним актом законодавства у сфері захисту прав споживачів є Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 № 1023-XII із змінами від 03.09.2015 № 675-VIII [3].

Як Закон України «Про судовий збір» від 08.07.2011 (далі – Закон № 3674) [4] вплинув на можливість судового захисту споживачів. При цьому слід зауважити, що з 01.11.2011 - дати набрання чинності зазначеного Закону, до нього вносилися зміни вже 17 разів.

Вагомою складовою судового захисту прав споживачів стало законодавче закріплення в ст. 22 Закону України «Про захист прав споживачів» звільнення їх від сплати судового збору за позовами, що пов'язані з порушенням їх прав. При цьому суд одночасно вирішує питання щодо відшкодування моральної (немайнової) шкоди при задоволенні вимог споживача [3].

Спочатку слід з'ясувати коло осіб, яким законодавством України дозволено звертатися до суду за захистом прав споживачів.

Відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 4 Закону України «Про захист прав споживачів» споживачі під час придбання, замовлення або використання продукції, яка реалізується на території України, для задоволення своїх особистих потреб мають право на: звернення до суду та інших уповноважених державних органів за захистом порушених прав.

Згідно ч.1 статті 24 Закону України «Про захист прав споживачів» з метою захисту своїх законних прав та інтересів споживачі мають право об'єднуватися у громадські організації споживачів (об'єднання споживачів), які в свою чергу мають право:

- надавати юридичну і консультаційну допомогу споживачам згідно із законодавством (п.5 ч.1 ст.25 Закону України «Про захист прав споживачів»);
- звертатися з позовом до суду про визнання дій продавця, виробника (підприємства, що виконує їх функції), виконавця протиправними щодо невизначеного кола споживачів і припинення цих дій (п.9 ч.1 ст.25 Закону України «Про захист прав споживачів»);
- відповідно до законодавства захищати у суді права споживачів, які не є членами громадських організацій споживачів (п.10 ч.1 ст.25 Закону України «Про захист прав споживачів»).

Відповідно до п.10 ч.1 статті 26 Закону України «Про захист прав споживачів» центральний орган виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері державного контролю за додержанням законодавства про захист прав споживачів, здійснює державний контроль за додержанням законодавства про захист прав споживачів, забезпечує реалізацію державної політики щодо захисту прав споживачів і має право подавати до суду позови щодо захисту прав споживачів.

Відповідно до п.6 ч.1 статті 28 Закону України «Про захист прав споживачів» органи місцевого самоврядування з метою захисту прав споживачів мають право створювати при їх виконавчих органах структурні підрозділи з питань захисту прав споживачів, які вправі подавати до суду позови щодо захисту прав споживачів.

Отже, зміни щодо звільнення споживача і інших осіб від сплати судового збору були системними, що підтверджувалося однозначною позицією законодавця викладеній в ч.3 ст. 22 Закону України «Про захист прав споживачів» і в п.7 ч.1 статті 5 Закону України «Про судовий збір» № 3674.

Але до зазначеного Закону № 3674 були внесені кардинальні зміни Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сплати судового збору» від 22.05.2015 № 484-VIII (далі – Закон № 484) [4].

Непослідовність законодавця щодо нормативного закріплення переліку осіб звільнених від сплати судового збору, які можуть захищати споживачів, відображена в таблиці 1.

Таблиця 1

Порівняльна характеристика переліку осіб звільнених від сплати судового збору, які можуть захищати споживачів у різних редакціях Закону України «Про судовий збір»

п.7 ч.1 ст.5 Закону України «Про судовий збір» № 3674 від 08.07.2011	п.7 ч.1 ст.5 Закону України «Про судовий збір» № 484 від 22.05.2015
державні органи, підприємства, установи, організації, громадські організації та громадяни, які звернулися у випадках, передбачених законодавством, із заявами до суду щодо захисту прав та інтересів інших осіб, а також споживачі - за позовами, що пов'язані з порушенням їхніх прав;	громадяни, які у випадках, передбачених законодавством, звернулися із заявами до суду щодо захисту прав та інтересів інших осіб

Досліджуючи положення п.7 ч. 1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір» в редакції Закону № 484-VIII у взаємозв'язку з положеннями ст. 45 Цивільного процесуального кодексу України, ст. 60 Кодексу адміністративного судочинства України, абз.3 ч. 1 ст. 2, ч.2 ст. 21, ст. 28 Господарського процесуального кодексу України можна констатувати їх колізійність, оскільки з 01.09.2015 року звільняються від сплати судового збору виключно «громадяни, які у випадках, передбачених законодавством, звернулися із заявами до суду щодо захисту прав та інтересів інших осіб», в той час як в процесуальних кодексах передбачається можливість звернення до суду і державних органів, і органів місцевого самоврядування, і фізичних і юридичних осіб.

Отже, суттєво звужено перелік осіб звільнених від сплати судового збору, чим порушується захист у судах прав та інтересів інших осіб, як одна з гарантій реалізації конституційного права кожного на судовий захист.

Чи відповідає Закон України «Про судовий збір» в редакції Закону № 484-VIII конституційній вимозі статті 22 відповідно до якої: «при...внесенні змін до чинних законів не допускається звуження змісту та обсягу існуючих прав і свобод» та вимогам пункту D Рекомендацій Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя від 14.05.1981 № R (81) 7 [6] щодо необхідності перегляду судових витрат з точки зору її спрощення, а саме: «Прийняття до судочинства не повинно обумовлюватися сплатою стороною державі будь-якої грошової суми, розміри якої нерозумні стосовно до розглянутої справи (підпункт 11 пункту D); «В тій мірі, в якій судові витрати становлять явну перешкоду доступові до правосуддя, їх треба, якщо це можливо, скоротити або скасувати ... (підпункт 12 пункту D)»?

Наразі, для правозастосовної діяльності ще актуальнішим стало питання щодо вичерпності положень ч.1 ст.5 Закону України «Про судовий збір» в редакції Закону № 484, оскільки позиція суддів різнилася навіть при застосуванні Закону України «Про судовий збір» в редакції Закону № 3674, а саме:

1 - «У частині другій статті 3 Закону № 3674 визначено перелік об'єктів - заяв до суду, за подання яких судовий збір не справляється, а в статті 5 цього закону - вичерпний перелік суб'єктів, які звільняються від сплати судового збору за подання до суду позовів, заяв, скарг та за видачу судами документів, а також підстави звільнення від сплати судового збору осіб, які звертаються із заявами про захист не власних прав, а охоронюваних законом прав та інтересів інших осіб» позиція суддів КСУ в Рішенні КСУ від 28.11.2013 № 12-рп/2013[2];

2 - «Оскільки стаття 5 Закону № 3674 не містить вичерпного переліку пільг щодо сплати судового збору, то при визначенні таких пільг слід керуватися іншим законодав-

ством України, наприклад, ... статтею 22 Закону України від 12.05.1991 № 1023-XII «Про захист прав споживачів» - п.7 Постанови пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17.10. 2014 № 10 «Про застосування судами законодавства про судові витрати у цивільних справах» в редакції від 25.10.2015 [7].

Хоча нововведення викликали бурхливу реакцію з боку громадян, але є і важливі позитивні надбання, зокрема: ч.1 ст. 5 Закону України «Про судовий збір» в редакції Закону № 484 доповнено новим термінологічним зворотом «під час розгляду справи в усіх судових інстанціях звільняються», що є необхідним для реалізації конституційної гарантії забезпечення апеляційного та касаційного оскарження рішення суду як складової захисту прав осіб, оскільки всі попередні редакції Закону України «Про судовий збір» такого не передбачали. В унісон зазначеному є доповнення частини 2 ст. 3 Закону України «Про судовий збір» пунктом 15 відповідно до якого «судовий збір не справляється за подання клопотання про визнання і виконання рішення іноземного суду... та яким не передбачено плату під час звернення до суду, подання апеляційної та касаційної скарги у таких справах»[5].

Список використаних джерел

1. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 1996. - № 30. - ст. 141.
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням асоціації «Дім авторів музики [...]» від 28.11.2013 № 12-рп/2013. Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v012p710-13/paran2#n2>.
3. Закон України «Про захист прав споживачів» від 12.05.1991 № 1023-XII // Відомості Верховної Ради України (ВВР).- 1991. - № 30.- ст.379 із змінами.
4. Закон України «Про судовий збір» від 08.07.2011 р. № 2453-VI. // Відомості Верховної Ради України (ВВР).- 2012.- № 14.- ст. 87 із змінами.
5. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо сплати судового збору» від 22.05.2015 № 484-VIII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). - 2015. - № 33. - ст.323 із змінами.
6. Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам щодо заходів, що полегшують доступ до правосуддя від 14.05.1981 № R (81) 7.
7. Постанова пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 17.10. 2014 № 10 «Про застосування судами законодавства про судові витрати у цивільних справах». Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v0010740-14>.

Коверзнев Вадим Олександрович, канд. юрид. наук, доцент
Чернігівський національний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ДИНАМІКА НОРМ КООПЕРАТИВНОГО ПРАВА: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВИЙ ПОГЛЯД

Правовий порядок представляє собою складну систему норм позитивного права, що регулюють поведінку різних суб'єктів у соціумі. Здатність норми впливати на поведінку суб'єкта правовідносин свідчить про чинність цієї норми в часі.

Як зазначав відомий німецький філософ Ганс Кельзен, основою чинності однієї правової норми, як правило, є чинність іншої норми, яка виступає щодо неї як вища норма. Всі норми, чинність яких можна звести до котроїсь однієї й тієї самої норми, утворюють систему норм – нормативний порядок. Засаднича норма є спільним джерелом чинності для всіх норм, що належать до одного й того самого конкретного порядку, є спільною для всіх них основою чинності [1, с. 215-217].